

Jaarverslag

2009

**Dierexperimentencommissie
Wageningen Universiteit**

Jaarverslag van de Dierexperimentencommissie van Wageningen Universiteit 2009

1. Inleiding

De DEC van Wageningen Universiteit heeft aan de volgende vergunninghouders advies uitgebracht:

Wageningen Universiteit (WU):

Wageningen Universiteit houdt zich bezig met de Life Sciences. Onderzoekers en studenten van Wageningen Universiteit richten zich op onderwerpen op het terrein van de voeding, gezondheid, natuur en leefomgeving.

× (Wageningen UR):

× is een onafhankelijk onderzoeksinstituut op het gebied van veilig en gezond voedsel. Het onderzoek van

× is gericht op voedselveiligheid, de veiligheid van diervoeders, voeding & gezondheid en voedselkwaliteit.

× Op het gebied van voedselveiligheid voert diverse Wettelijke Onderzoekstaken uit in opdracht

× (Wageningen UR):

× een onderzoeksinstituut voor strategisch en toepassingsgericht onderzoek met kennis en ervaring in genetica en reproductie, genomica, proteomica, metabolica, bioinformatica, gewasecologie, gewasbescherming en agrosysteemkunde.

is een contractresearchorganisatie die bedrijven helpt bij het ontwikkelen van innovaties in voedingsmiddelen. Gezondheidsstudies richten zich met name op processen in de darm met een focus op darmflora, weerstand tegen infecties, inflammatoire responsen en regulatie van voedselinname.

is het landelijke kenniscentrum op het gebied van dierplaagbeheersing en milieubescherming. Het stelt kennis over beleid, biologie, dierwelzijn, preventie en bestrijding van ongewenste organismen ter beschikking van overheden en branches.

ondersteunt opdrachtgevers en beoordeelt de noodzaak en kwaliteit van bestrijdingsplannen.

voorlichting aan burgers en leidt praktijkmensen op.

De DEC is ingesteld door de vergunninghouder en heeft tot taak:

- Het adviseren aan de vergunninghouder omtrent de ethische toelaatbaarheid van voorgenomen dierproeven. Dit betreft de onderwerpen genoemd in Artikelen 2 (tweede en derde lid), 9, 10, 10b, 11, 12 en 13 van de Wet op de Dierproeven (WOD), in het bijzonder het afwegen van het ongerief van de proefdieren in relatie tot het wetenschappelijke en maatschappelijk belang, dat met de voorgestelde proef wordt beoogd. Deze beoordeling wordt gedaan aan de hand van een onderzoeksplan, dat tevoren wetenschappelijk moet zijn goedgekeurd.
- Het gevraagd en ongevraagd adviseren van de vergunninghouder over ontwikkelingen op het gebied van dierproevenbeleid en over vragen aangaande dierexperimenteel onderzoek. De DEC fungeert daarbij tevens als klankbord voor onderzoekers en andere direct betrokkenen ten aanzien van de ethiek van dierproeven.
- Het zorg dragen voor het bewaren van vertrouwelijkheid betreffende hetgeen door de DEC behandeld wordt.
- Het formuleren van criteria met betrekking tot het gebruik van proefdieren.
- Het stimuleren van toepassing van de 3 V's: Vermindering, Verfijning en Vervanging van dierproeven.
- De vergunninghouder van advies te dienen indien in het kader van een dierproef tevens biotechnologische handelingen bij dieren worden verricht. De DEC gaat na of voor de te verrichten biotechnologische handelingen door de Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij op grond van artikel 66 van de Gezondheids- en Welzijnswet voor dieren een vergunning is verleend en controleert of de voorgenomen handeling valt binnen hetgeen in deze vergunning is bepaald.

De DEC is erkend door het Ministerie van VWS d.d. 11 augustus 1997 onder nr. GZB/VVB 974661.

2. Algemeen gedeelte

Werkwijze

Het afwegen van het ongerief door de proefdieren te ondergaan, in relatie tot het wetenschappelijk en maatschappelijk belang dat met de voorgestelde proef wordt beoogd, wordt gedaan op het niveau van een individueel proefplan.

De onderzoekers melden een proefplan aan middels een elektronisch systeem (DRS). Binnen dit programma wordt een aantal autorisatieniveaus gehanteerd waardoor alleen een erkend Artikel-9-functionaris een proef kan aanmelden bij de DEC.

De secretaris beoordeelt (eventueel in overleg met de proefdierdeskundige), of het proefplan door de plenaire DEC moet worden beoordeeld (normale procedure) of dat het door de kleine commissie kan worden behandeld. Dit laatste is uitsluitend mogelijk, wanneer het gaat om:

1. Dierproeven met gering ongerief;
2. Pilotexperimenten met een gering aantal dieren en niet meer dan gering/ matig ongerief;
3. Dierproeven met matig ongerief welke bij herhaling volgens een vast protocol worden uitgevoerd en welke eerder van een positief advies van de DEC zijn voorzien;
4. Kleine wijzigingen op lopende onderzoeksplannen met ten hoogste matig ongerief, zoals een extra bloedafname, verandering van voersamenstelling en verandering van een toe te dienen stof, uiteraard zonder dat hier de aard van het ongerief door verandert.

De kleine commissie bestaat uit de voorzitter of vicevoorzitter van de DEC en één van de leden van de DEC, aangevuld met de proefdierdeskundige (adviserend). Deze samenstelling wordt per proefplan bepaald, op basis van benodigde expertise.

Het gegeven advies van de kleine commissie wordt in de eerstvolgende DEC-vergadering gemeld en desgewenst behandeld. Bij een positief advies van de kleine commissie kunnen de experimenten gestart worden. Indien behandeling in de DEC-vergadering heeft plaatsgevonden, kan het zijn dat om aanvullende informatie gevraagd wordt.

Pas als de secretaris van de DEC of de Proefdierdeskundige elektronisch een door de DEC goedgekeurd proefplan ook administratief heeft goedgekeurd mag een dierproef van start gaan.

De DEC streeft ernaar om de toetsing te structureren.

Hiertoe wordt een formulier gebruikt, waarbij allereerst de rechtvaardiging van het wetenschappelijke en maatschappelijke doel wordt beoordeeld.

Daarnaast wordt veel nadruk gelegd op de 3 V's (Vervanging, Vermindering, Verfijning).

De DEC streeft steeds naar besluitvorming via consensus en de inbreng van alle deskundigheden hierbij. Een advies kan alleen worden uitgebracht wanneer dit wordt gesteund door meer dan de helft van het aantal DEC-leden. Een minderheidsstandpunt wordt in het advies vermeld, indien één der leden daar prijs op stelt.

Bij grote onduidelijkheden in een proefplan wordt de verantwoordelijke onderzoeker uitgenodigd een toelichting te geven op het betreffende proefplan tijdens de volgende plenaire DEC-vergadering.

Ook wordt met enige regelmaat een projectleider uitgenodigd om de context van proeven in het gehele project te verduidelijken.

Wanneer een proefplan wordt behandeld, waarbij een van de DEC-leden persoonlijk is betrokken, verlaat deze de vergadering voor de duur van de bespreking ervan.

Het werkgebied/ onderzoeksprogramma van de vergunninghouders

Voor het werkgebied/ de onderzoeksprogramma's van de vergunninghouders van Wageningen UR (WU), [REDACTED] wordt verwezen naar het jaarverslag van de betreffende vergunninghouders.

X **█** Aangezien er in het verslagjaar slechts één dierproef is voorgelegd aan de DEC, die uiteindelijk niet als dierproef in de zin der WOD is beschouwd, beperkt het jaarverslag zich tot bovenstaande tekst.

X **█** Tegenwoordig zijn consumenten steeds veeleisender, bewust en gericht op gemak. Zij hebben behoefte aan een breed assortiment aan gezonde en verantwoorde voeding. Op maatschappelijk niveau worden regels en voorschriften over voedingsmiddelen steeds belangrijker.
De industrie aan de andere kant, ziet zich genoodzaakt zich te onderscheiden op een effectieve en efficiënte manier, maar kan niet alle benodigde kennis zelf in huis hebben, om aan de innovatieve behoefte te voldoen. Onafhankelijke beschikbaarheid van kennis over en ontwikkeling van technologieën, die kunnen worden toegepast, om functionele voordelen en processen in voedsel te verbeteren zal daarom een cruciale rol spelen.

X **█** Het **█** richt zich op het verbeteren van functionele voordelen voor consumenten (smaak, textuur, gezondheid en voedselveiligheid) en processen in voedingsmiddelen.

X Daarnaast wil het **█** de technologieleverancier zijn voor de voedselindustrie wereldwijd door het ontwikkelen en toepassen van innovatieve technologieën.

3. Samenstelling van de commissie

	Deskundigheid)*	arbeidsverhouding	Betrokken bij dierpr.
voorzitter	3, 4	Nee	Nee
Vicevoorzitter	1, 2	Nee	Ja
Lid 1	1, 2	Nee	Nee
Lid 2	1	Nee	Nee
Lid 3	2	Nee	Ja
Lid 4	4	Ja	Nee
Lid 5	3	Nee	Ja
Lid 6	1	Ja	Ja
Lid 7	3	Ja	Ja
adviseur	1, 2, 3, 4	Ja	Ja
secretaris	n.v.t.	Ja	Nee

)*

Deskundig op het gebied van de dierproeven (1)

Deskundig op het gebied van alternatieven voor dierproeven (2) :

Deskundig op het gebied van proefdieren en hun bescherming (3) :

Deskundig op het gebied van ethische toetsing (4)

4. Aantal vergaderingen

De Commissie vergaderde in 2009 11 keer plenair, de Kleine Commissie heeft 66 proefplannen beoordeeld.

5. Overzicht van onderzoeksplannen waarvoor advies is uitgebracht

<i>Nummer onderzoeksplan</i>	<i>Advies 1^e bespreking</i>	<i>Voorwaarden</i>	<i>Vragen)*</i>	<i>Advies 2^e bespreking</i>	<i>Looptijd</i>	<i>Doe / J**</i>
WUJ						
2008126	aanhouden	Secr +pdk	7, 13, 16, 19, 20	positief	11 mnd	35
2008127	aanhouden	Overleg pdk	7, 22	positief	3 maanden	37
2008129	aanhouden	Secr	19, 20, 22, 23	positief	6 weken	36
2008131	aanhouden	Secr	7, 16, 19	positief	6 maanden	37
2009001	aanhouden	Secr	1	positief	1 jaar	37
2009002	aanhouden	Secr	4	positief	7 weken	37
2009003	aanhouden	KI Cie	7, 13, 15, 16, 18, 20	positief	7 maanden	37
2009004	aanhouden	Secr	3, 13	positief	11½ mnd	37
2009005	aanhouden	Secr	19, 20, 21	positief	11 mnd	36
2009006	aanhouden	KI Cie	3, 4, 7, 9, 13, 15, 16	positief	8½ mnd	37
2009007	aanhouden	KI Cie	3, 7, 13, 19, 22	positief	4 maanden	37
2009008	aanhouden	KI Cie	4, 7, 8, 10, 13, 22	positief	2 maanden	36
2009009	aanhouden	Secr + pdk	7, 13, 14, 20, 22	positief	3 maanden	37
2009010	positief				7 weken	29
2009012	positief				2 maanden	37
2009013	aanhouden	Secr + pdk	7, 13	positief	9½ mnd	37
2009014	aanhouden	KI Cie	3, 7, 22	positief	6 maanden	35
2009015	aanhouden	Secr	22	positief	5½ mnd	31
2009016	aanhouden	Secr	2	positief	2 maanden	37
2009017	positief				5½ week	29
2009018	positief				10 mnd	37
2009019	aanhouden	Secr	16	positief	8 maanden	29
2009020	aanhouden	Secr	13, 19	positief	9 maanden	37
2009021	aanhouden	Secr	4, 7, 13, 14, 20, 22	positief	1 maand	37
2009022	negatief		3			
2009023	aanhouden	Secr	13	positief	9 maanden	37
2009025	aanhouden	KI Cie	7, 10, 11, 13, 17, 19, 20, 22	positief	12 weken	36
2009026	aanhouden	Secr	22	positief	1 week	29
2009027	aanhouden	KI Cie	4, 7, 13	positief	4½ mnd	37
2009028	aanhouden	Secr	22	positief	5½ mnd	35
2009029	aanhouden	KI Cie	3, 7, 22	positief	9 weken	35
2009030	aanhouden	Secr	22	positief	2 maanden	36
2009031	aanhouden	DEC	3, 7, 8, 16, 20, 22	positief	4 maanden	37
2009032	aanhouden	Secr	1	positief	5 weken	37
2009033	aanhouden	KI Cie	3, 7, 9, 13, 14, 20, 21	positief	4 maanden	37
2009034	aanhouden	Secr + pdk	7, 9, 13, 14	positief	3½ maand	37
2009035	aanhouden	KI Cie	7, 13, 14, 19, 21	positief	4 maanden	37
2009036	aanhouden	Secr + pdk	8, 19, 22	positief	12 dagen	33
2009037	aanhouden	KI Cie	3, 15, 16, 20, 22	positief	1 week	33
2009038	positief		(fokaanvr.)		1 jaar	37
2009039	positief		(fokaanvr.)		1 jaar	37
2009040	positief		(fokaanvr.)		1 jaar	37
2009041	positief		(fokaanvr.)		1 jaar	37
2009042	aanhouden	KI Cie	2, 3, 7, 22	positief	1 maand	36
2009043	aanhouden	KI Cie	3, 7, 15, 20	positief	7 maanden	37
2009044	positief				1 jaar	36
2009045	aanhouden	Secr	2, 22	positief	7½ wk	37
2009046	aanhouden	KI Cie	2, 3, 13, 17, 19, 22	positief	4 maanden	37
2009047	aanhouden	KI Cie	7, 8, 13, 15, 16, 19, 22	positief	1 jaar	37
2009048	aanhouden	Secr	2, 19, 22	positief	9½ wk	34

2009049	ingetrokken					
2009050	aanhouden	KI Cie	3, 7, 11, 13, 19, 20, 22	positief	9½ wk	36
2009052	aanhouden	KI Cie	3, 7, 19, 20, 21	positief	6 maanden	35
2009053	positief				9½ wk	29
2009054	positief				8 weken	37
2009055	aanhouden	Secr	2, 7	positief	16 weken	37
2009056	aanhouden	Secr	5, 7, 13, 22	positief	1 jaar	37
2009057	aanhouden	KI Cie	7, 8, 9, 13, 19, 20, 22	positief	5½ maand	33
2009058	positief				5 maanden	37
2009059	aanhouden	Secr	13, 22	positief	5 maanden	33
2009060	aanhouden	Secr	9, 13, 16	positief	3 weken	29
2009061	aanhouden	Secr	7	positief	1 jaar	37
2009062	positief				1 jaar	31
2009064	aanhouden	KI Cie	2, 7, 11, 13, 15, 20, 21, 22	positief	5 maanden	37
2009065	positief				2½ maand	33
2009066	aanhouden	KI Cie	7, 16, 19, 20, 21, 22	positief	6 weken	36
2009067	positief				4 maanden	36
2009069	positief				1 jaar	37
2009070	positief				5½ week	29
2009071	aanhouden	KI Cie	12, 13, 22	positief	5½ maand	36
2009073	aanhouden	KI Cie	3, 7, 13, 20, 22	positief	1 dag	36
2009074	aanhouden	DEC	2, 3, 4, 7, 11, 13, 15, 22	positief	12 weken	37
2009075	aanhouden	KI Cie	4, 22	positief	7½ maand	35
2009076	aanhouden	KI Cie	4, 6, 7, 15, 16, 22	positief	7 maanden	33
2009077	aanhouden	Secr + pdk	3, 7, 19, 22	positief	5 maanden	37
2009078	aanhouden	KI Cie	2, 3, 13, 15, 16, 19, 21	positief	8½ maand	37
2009080	aanhouden	Secr	22	positief	1 jaar	36
2009081	aanhouden	KI Cie	7, 13, 16, 19, 20, 22	positief	1 jaar	36
2009082	positief				4 maanden	37
2009083	positief	Pdk			1 jaar	37
2009084	ingetrokken					
2009085	aanhouden	Secr	3, 7, 13, 19, 22	positief	5 maanden	35
2009086	aanhouden	KI Cie	3, 7, 19, 20, 22	positief	9 maanden	37
2009087	aanhouden	KI Cie	3, 4, 7, 13, 19, 21, 22	positief	6 weken	37
2009088	aanhouden	KI Cie	3, 7, 16, 21, 22	positief	3 maanden	37
2009089	positief				3½ week	29
2009091	aanhouden	Secr + pdk	3, 4, 7, 16, 20, 21	positief	3 maanden	37
2009092	aanhouden	Secr	7, 13, 19, 20	positief	3½ week	29
2009094	aanhouden	Secr + pdk	13	positief	4 maanden	37
2009095	aanhouden	Secr	22	positief	3 weken	29
2009096	aanhouden	Secr	7	positief	1 jaar	30
2009097	aanhouden	Secr	19	positief	6 weken	29
2009098	aanhouden	KI Cie	2, 7, 13	positief	1 jaar	30
2009099	aanhouden	KI Cie	7, 13, 22	positief	9 weken	35
2009100	aanhouden	Secr	7, 13, 19	positief	9 weken	33
2009101	aanhouden	KI Cie	4, 7, 19, 20, 22	positief	7 weken	33
2009102	positief				9 weken	37
2009103	aanhouden	Secr	13, 19, 22	positief	6 weken	29
2009104	aanhouden	Secr	13	positief	2 weken	29
2009105	aanhouden	Secr	22	positief	2 weken	29
2009106	positief				4 maanden	35
2009107	positief				1 maand	29
2009108	aanhouden	DEC + KI Cie	3, 4, 7, 10, 13, 14, 16, 19, 22	positief	9 weken	37
2009109	aanhouden	KI Cie	4, 13, 15, 20	positief	1 jaar	29
2009110	positief				4 dagen	37

20090111	positief				5 maanden	35
20090112	positief				1 jaar	36
20090113	positief				3 weken	29
20090115	aanhouden	Secr	7, 17, 19	positief	2 maanden	29
20090116	positief				2 maanden	29
20090117	positief				2 maanden	29
20090118	positief				1 maand	29
20090120	aanhouden	KI Cie	3	positief	3 maanden	37
20090123	positief				1 jaar	37
20090126	positief				1 jaar	29
20090128	positief				1 jaar	37
20090129	positief				1 jaar	29
20090130	positief				9 weken	29
x						
2009063	positief				6½ maand	28
x						
2009011	aanhouden	Secr + pdk	7, 20, 22	positief	5 maanden	31
2009024	aanhouden	Secr	3, 7, 14, 15, 19, 22	positief	9 weken	37
2009068	positief				2 maanden	33
2009079	positief				16 weken	37
2009090	aanhouden	KI Cie	13, 19	positief	2½ maand	29
2009131	aanhouden	Secr	16, 22, 22	positief	1 jaar	19
x						
2009001	aanhouden	KI Cie	7, 13, 20, 21, 22	positief	3 weken	33
2009002	aanhouden	KI Cie	3, 4, 11, 13, 19	positief	5 maanden	33
2009003	aanhouden	KI Cie	4, 7, 20	positief	2 maanden	33
2009004	ingetrokken					
2009005	aanhouden	KI Cie	13, 19, 20	positief	4 maanden	37
2009006	aanhouden	KI Cie	4, 7, 9, 15, 19, 21, 22	positief	2 maanden	34
2009007	aanhouden	DEC + KI Cie	3, 4, 7, 11, 12, 13, 16, 19, 20, 22	positief	2 maanden	33
2009008	aanhouden	KI Cie	3, 16, 19, 22	positief	11 weken	33
x						
2009001			Geen dierproef in zin der WOD			

bij de tabel

In 2009 is in één geval een negatief advies verstrekt over een proefplan. Er zijn geen enkele keer voorwaarden gesteld aan een positief advies, dat uiteindelijk werd gegeven. Wel zijn in zeer veel gevallen vragen gesteld, die dan door de secretaris of de kleine commissie konden worden afgehandeld (kolom "voorwaarden" Secr of KI, Cie). Bij enkele proeven, die door de secretaris konden worden afgehandeld, waren proefdierkundige aspecten betrokken en heeft afhandeling in overleg met de proefdierdeskundige plaatsgevonden (kolom "voorwaarden" Secr + Pdk). Daarnaast is de onderzoeker in een beperkt aantal gevallen gevraagd om voor toekomstige, vergelijkbare proefaanvragen de huisvesting van de dieren nog eens onder de loep te nemen en expliciet na te gaan, welke alternatieven er zijn (of te ontwikkelen zijn voor de geplande nieuwbouw).

In één geval is de onderzoeker gevraagd aan de DEC een rapportage te verstrekken over de resultaten die het gebruikte model tot dan toe had opgeleverd, aangezien het al langdurig werd gebruikt.

In vier gevallen is het proefplan teruggestuurd naar de onderzoeker met het verzoek een herzien plan in te dienen omdat de informatie te onvolledig was om tot een afweging te komen (kolom "voorwaarden" DEC). In tweede instantie is het plan wel in behandeling genomen en door de secretaris of de kleine commissie afgehandeld.

De proeven die in de tabel (groen) zijn gearceerd, zijn meteen door de kleine commissie beoordeeld en door de secretaris afgehandeld na verwerking van vragen en opmerkingen door de onderzoeker.

)* Codes m.b.t. voorwaarden, redenen en vragen gesteld door de DEC aan de verantwoordelijke onderzoeker(s), voorafgaand aan het advies aan de vergunninghouder:

I	Wettelijke bevoegdheden en regelgeving:
1	(Artikel)bevoegdheid/ deskundigheid/ betrokkenen
2	Toezicht tijdens experiment/ verzorging
II	Doel, belang, (externe) wetenschappelijke beoordeling
3	Doel onderzoek/ vraagstelling/ hypothese
4	Belang onderzoek: wetenschappelijk en/ of maatschappelijk
5	Wetenschappelijke beoordeling
6	Verwachting toekomstige proeven
III	Het experiment
7	Proefopzet
8	Biotechnische handelingen
9	Anesthesie/ analgesie
10	Euthanasie
11	Humane eindpunten
12	Eerst pilot uitvoeren/ gefaseerd uitvoeren
IV	3 V's
13	Vermindering (biostatistische onderbouwing aantal dieren/ groepen/ controle-/reservedieren)
14	Verfijning
15	Vervanging
V	Gegevens proefdieren
16	Diersoort/aanduiding/motivatie
17	Herkomst dieren
18	Bestemming overtollige dieren/ hergebruik/ toestand dieren na einde
VI	Ongerief
19	Inschatting/ bronnen van ongerief
VII	Diversen
20	Huisvesting
21	Samenstelling voer/ dieet/ wijze van voertoediening
22	Redactioneel/ toelichting
23	Duur van de proef (looptijd)

Toelichting bij de codes m.b.t. voorwaarden, redenen en vragen gesteld door de DEC aan de verantwoordelijke onderzoeker(s), voorafgaand aan het advies aan de vergunninghouder

In het algemeen kan gezegd worden, dat een opmerking, die door de DEC gemaakt is, betrekking kan hebben op een inhoudelijke verheldering of op een discussiepunt. Dit geldt o.a. voor code 3. Wanneer deze code is aangegeven, betekent dit in de meeste gevallen niet, dat de DEC twijfels had bij de de doel- of vraagstelling, maar dat de beschrijving niet helder of eenduidig was.

Ad 6) Deze code heeft betrekking op de vraag, hoe lang de onderzoeker nog door denkt te gaan met een bepaalde onderzoekslijn. Vaak is de proef dan al enkele keren herhaald en wil de DEC dat er een prognose wordt gegeven.

Ad 7) Een bijzonder aandachtspunt bij deze code is vaak de vraag, of met de gekozen opzet het onderzoeksdoel kan worden gehaald. Daarnaast heeft de vraag soms betrekking op de geschiktheid van het gekozen model.

Ad 13) Opmerkingen van de DEC kunnen (incidenteel) ook leiden tot een groter aantal proefdieren, wanneer getwijfeld wordt aan het behalen van significante resultaten.

Ad 19) Dit kan zowel betrekking hebben op te hoog als op te laag geschat ongerief.

Ad 20) Hieronder vallen bijv. vragen van de DEC m.b.t. argumentatie voor individuele huisvesting of voor het type huisvesting/ het ontbreken van kooiverrijking, bedding, alsook verhelderende vragen m.b.t. de ruimte per dier, hokgrootte e.d.

Ad 22) Hieronder vallen vragen m.b.t. tegenstrijdige/ onvolledige formuleringen, onduidelijk taalgebruik, afkortingen en taalfouten.

)* * Codes m.b.t. het doel van de proef:

Hoofddoel van de proef:

Codenummer

A. Onderzoek t.b.v. de toepassing in het <u>dier</u> met betrekking tot:	
- de ontwikkeling van veterinaire hulpmiddelen of toepassingen.....	12
B. Onderzoek naar schadelijkheid van stoffen met betrekking tot:	
- stoffen bestemd voor gebruik in de agrarische sector	15
- stoffen bestemd voor gebruik als toevoegingen in voedingsmiddelen voor menselijke consumptie	19
C. Het herkennen of opsporen (anders dan in de uitoefening van de diergeneeskunde op het betrokken dier) van:	
- ziekten of kenmerken bij planten	28
D. Het verschaffen of ontwikkelen van kennis van het menselijke of dierlijke lichaam of van handvaardigheid in het verrichten van ingrepen daarop	29
E. Een antwoord te verkrijgen op een wetenschappelijke vraag met betrekking tot:	
- kanker bij de mens (exclusief het vaststellen van potentiële carcinogenen).....	30
- hart- en vaatziekten bij de mens	31
- andere ziekten bij de mens	33
- andere lichamelijke kenmerken bij de mens	34
- het gedrag van dieren	35
- ziekten bij dieren	36
- een andere wetenschappelijke vraag	37

6. Signalering, reflectie en evaluatie.

Algemene werkwijze

De secretaris agendeert de proeven, die tijdens de plenaire bijeenkomst worden behandeld. Deze proeven worden door de onderzoekers aangemeld via een elektronisch systeem, volgens een vast format (zie bijlage). Leden die afwezig zijn, geven veelal vooraf hun opmerkingen en vragen schriftelijk door aan de secretaris. Deze worden ter vergadering ingebracht.

Twee leden van de DEC beoordelen de vraag, of het proefplan voldoende informatie bevat, om te worden behandeld. Wanneer dat het geval is, wordt eerst de vraag beantwoord, of het doel (wetenschappelijk/maatschappelijk) in de ogen van de DEC relevant genoeg is, om het gebruik van dieren te rechtvaardigen.

Vervolgens wordt het proefplan ethisch getoetst, met name tot uiting komend in een expliciete bespreking van de 3 V's, waarbij de afweging van het doel van de proef tegen het ongerief van de dieren cruciaal is.

Daarnaast wordt uitgebreid ingegaan op de opzet van de proef, zowel wetenschappelijk als biotechnisch, in relatie tot het doel. Vaak is de vraag, of met de gekozen opzet het beoogde doel kan worden gehaald een belangrijk aandachtspunt. Voor uitgebreidere informatie over de algemene werkwijze, zie 2. (Algemeen gedeelte).

Kader:

Bij Wageningen Universiteit vindt veel onderzoek plaats naar het optimaliseren van gebruikte houderijsystemen, zowel in de landbouw als in de zich sterk ontwikkelende aquacultuur. Behalve de wettelijke kaders die gelden m.b.t. dierproeven vormt de maatschappelijke context een belangrijk aandachtspunt voor de DEC bij de beoordeling van dierproeven op dit vlak. Concreet betekent dit, dat de DEC in haar beoordeling een vinger aan de pols houdt m.b.t. de richting waarin de houderijsystemen zich ontwikkelen en met name de aandacht binnen het onderzoek voor dierenwelzijn en gezondheid. Een benadering, die uitsluitend is gericht op productieverhoging acht de DEC niet wenselijk.

Casus 1 (2009098)

Doel:

Veel epidemiologisch onderzoek laat zien dat consumptie van rood vlees geassocieerd is met een verhoogd risico op het ontstaan van colonkanker. Rood vlees bevat o.a. haem. Het blijft echter erg moeilijk om met epidemiologische studies te bewijzen dat specifiek haem dit effect veroorzaakt, omdat er allerlei andere factoren meespelen. Calcium kan de relatie tussen haem en colorectaal kanker verzwakken. Calcium slaat namelijk de haem neer, waardoor de cytotoxische haemfactor niet gevormd kan worden en er dus minder schade aan het epitheel ontstaat. Deze en mogelijk ook andere (nog onbekende) stoffen uit het dieet kunnen de relatie tussen haem en colonkanker verzwakken. Met experimenteel onderzoek is nog niet eerder bekeken of haem zelf darmtumoren kan veroorzaken. Het doel van deze proef is de ontwikkeling van darmtumoren te bestuderen door een langdurige interventie met haem.

Zoals hierboven al genoemd zou calcium het ontstaan van darmkanker tegengaan. Ter controle wordt daarom in deze proef ook een dieet meegenomen waarin extra calcium zal worden toegevoegd om te kijken of hierdoor het schadelijke effect van haem verminderd wordt.

Uiteindelijk zal het onderzoek ertoe bijdragen dat door het identificeren van (proteïne)moleculen het proces van de ontwikkeling van colonkanker beter begrepen en in een vroeger stadium gesignaleerd zal worden. Dit kan bijdragen aan de preventie van colonkanker door veranderingen in het voedingspatroon.

Hiervoor zullen 168 proefdieren gebruikt worden (56 per behandeling, 3 behandelingen).

Het ongerief bestaat uit:

- Het verzamelen van feces, 4 dagen voordat sectie plaatsvindt tijdens het verschonen van de kooien;
- Het dieet en de ontwikkeling van darmtumoren: Het is erg moeilijk om in te schatten hoeveel ongerief de muizen zullen ondervinden van het ontstaan van darmtumoren door de dieetinterventie. Dit is geschat op matig tot ernstig. Wanneer er aanwijzingen zijn, dat een dier ernstig ongerief ondervindt (gewichtsverlies, gedrag, hoge rug, bloed in feces e.d.), wordt het voortijdig geofferd om onnodig lijden te voorkomen;
- Doden van de dieren: De dieren zullen worden geofferd op de tijdstippen 6 maanden, 12 maanden en 18 maanden;
- Wegen van de dieren;
- Tatoeëren van de dieren.

Cumulatief wordt het ongerief geschat op gering/ matig voor de groep die het eerste wordt geofferd en op matig/ ernstig voor de andere groepen.

Afweging:

De DEC onderschreef het wetenschappelijke belang van de proef, maar had bij de opzet een aantal inhoudelijke vragen ter verheldering waarop ze een antwoord wilde alvorens tot een definitieve ethische afweging te komen: De DEC heeft de onderzoekster verzocht nader in te gaan op de keuze voor het aantal proefdieren (4.c.)¹. Zij vroeg zich af, of dit aantal voldoende is, om te komen tot significante resultaten. De DEC hechtte hier groot belang aan aangezien de proef een lange looptijd heeft, waardoor het risico op uitval en daarmee het risico op het mislukken van de proef sterk toeneemt. In dit verband verzocht zij de onderzoekster ook aan te geven, of de natuurlijke achtergrond van de dieren m.b.t. de spontane ontwikkeling van tumoren bekend was en of bij de powerberekening hiermee rekening was gehouden. Naar het einde van de proef blijven er steeds minder dieren over (de laatste 6 maanden 10 dieren per groep). Dit riep de vraag op of deze groep groot genoeg was, om iets over de ontwikkeling van tumoren als gevolg van de behandeling te kunnen zeggen.

Daarnaast verzocht de DEC de onderzoekster bij 6.a. (proefschema) aan te geven, hoe de tumoren worden gescoord. Ze ging ervan uit, dat hiervoor histologie zou worden toegepast.

Bovendien verzocht de DEC de onderzoekster bij 6.a. aan te geven, hoe de gekozen dosering van haem zich verhoudt tot de humane consumptie.

Vanwege de lange duur van de proef heeft de DEC de onderzoekster gewezen op het gevaar van insleep van pathogenen, wat de proef zou kunnen verstoren. De DEC ging er van uit dat dit verhoogde risico zou worden besproken met de biotechnici van het [REDACTED] dat passende hygiënische maatregelen zouden worden getroffen.

¹ Deze verwijzingen komen overeen met het aanmeldingsformulier (Bijlage)

Tenslotte heeft de DEC de onderzoekster gevraagd aan te geven, of ze bij de opzet en uitwerking van dit onderzoek ook met andere onderzoeksgroepen contact heeft gehad, die veel expertise hebben op het gebied van het epitheliale signaalmechanisme.

Naar aanleiding van de beantwoording van deze vragen door de onderzoekster ontstond er een intensieve gedachteswisseling tussen (de kleine commissie van) de DEC en de onderzoekster, met name over de onderbouwing van de aantallen proefdieren. De DEC had, naar aanleiding van de literatuur, waarop de statistische onderbouwing van de aantallen was gebaseerd, twijfels over de vraag, of er significante resultaten zouden worden behaald en heeft suggesties gedaan voor wijziging van de proefopzet. Deze suggesties zijn door de onderzoekster overgenomen. Daarnaast heeft de onderzoekster zelf een aantal wijzigingen ter vermindering en verfijning aangebracht. Het ging hierbij om de volgende wijzigingen:

- De proefgroepen zijn vergroot van 30 naar 56 muizen;
- Eén groep is uit de proef gehaald, omdat de verwachting was, dat deze niet veel zou opleveren, om zo het aantal dieren te reduceren (vermindering);
- Er is alleen gebruik gemaakt van vrouwtjes, omdat geen verschillen werden verwacht tussen mannetjes en vrouwtjes en de vrouwtjes beter sociaal konden worden gehuisvest (verfijning);
- De mogelijkheid van verlenging van de proef is ingebouwd, om de kans op resultaat te vergroten: de mogelijkheid bestaat, dat 18 maanden te kort zal blijken te zijn. Op basis van een tussentijdse beoordeling op 6 maanden en 12 maanden zal worden besloten of de blootstelling zal worden verlengd naar 2 jaar.

Advies:

De DEC heeft uiteindelijk een positief advies gegeven voor de gewijzigde proef. Zij was van mening dat het doel van de proef opwoog tegen het te verwachten maximaal matig/ ernstige ongerief dat de dieren zouden ondergaan en dat de vraag m.b.t. alternatieven voldoende was beantwoord.

Deze casus illustreert, hoe de afweging van de DEC in sommige gevallen kan leiden tot een verhoging van het aantal proefdieren. Hiermee tracht de DEC te voorkomen, dat een dierproef wordt uitgevoerd met te weinig power en daardoor niet het verwachte resultaat oplevert.

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED] In dat verband was het de DEC niet duidelijk, waarom de onderzoeker uitsluitend op t=14 de bepalingen wilde doen en zij heeft hem verzocht dit te beargumenteren. Daarnaast heeft de DEC de onderzoeker verzocht bij 5.b. (huisvesting & verzorging) de keuze voor huisvesting bij 30° C te onderbouwen, mede met het oog op vertaling naar de humane situatie. Bovendien heeft de DEC de onderzoeker verzocht bij 6.a. (proefschema) aan te geven, waarom de dieren, voorafgaand aan de sectie moesten worden gevestigd. Daarnaast had de DEC nog enkele redactionele opmerkingen: De DEC heeft de onderzoeker verzocht aan te geven, wat hij bij 4.c. (toelichting aantal dieren) met 'restmuizen' bedoelde en deze, in geval dit reservedieren betrof ook als zodanig te benoemen. De antwoorden zijn door de secretaris van de DEC in overleg met de proefdierdeskundige afgehandeld.

Advies

De DEC heeft uiteindelijk een positief advies gegeven voor de gewijzigde proef. Zij was van mening dat het doel van de proef opwoog tegen het te verwachten matige ongerief dat de dieren zouden ondergaan en dat de vraag m.b.t. alternatieven voldoende was beantwoord.

Overige aandachtspunten/ activiteiten DEC

- In 2009 is er voor de zesde keer een bijeenkomst georganiseerd voor gebruikers van de DEC. Tijdens deze bijeenkomst zijn er over en weer verwachtingen en wensen uitgewisseld, zowel t.a.v. het functioneren van de DEC in het algemeen als t.a.v. het dierproefregistratiesysteem.
- Ook in de loop van 2009 is er diverse malen een onderzoeker ter vergadering uitgenodigd, om een toelichting te geven op het kader, waarbinnen de door hem ingediende vragen passen, om zo een betere afweging in de toekomst mogelijk te maken. Daarnaast is er enkele malen een programmaleider uitgenodigd, om een (nieuwe) onderzoekslijn toe te lichten.
- Leden van de DEC hebben geparticipeerd in activiteiten van de NVDEC (nascholing, ledenvergaderingen).
- Aan de DEC van Wageningen Universiteit worden met grote regelmaat "proeven" met dieren voorgelegd, die alleen gericht zijn op het verbeteren van de technische, meestal milieukundige aspecten van een teeltsysteem, zoals reductie van het energiegebruik, completere benutting van voedsel, besparingen van milieubelasting m.b.t. lucht en water, reductie van gebruik van chemische middelen m.b.t. ziekten of hygiëne en andere omstandigheden van dierhouderij, met tenminste behoud, maar meestal ook verbetering van de teeltomstandigheden voor de dieren. Om zo'n systeem te kunnen testen, optimaliseren en beoordelen, zijn dieren nodig, die zelf geen onderdeel zijn van zo'n proef. Deze dieren zijn nodig om het teeltsysteem te bevolken, vrijwel uitsluitend door het te belasten met hun normale stofwisselingsproducten. Uiteraard wordt hun welzijn, normaal gedrag en hun groei waargenomen en gecontroleerd. Zij zijn slechts onderworpen aan geoptimaliseerde kweekcondities. De dieren worden niet blootgesteld aan invasieve ingrepen, hogere stress of belastende omgevingsvoorwaarden. Het feit dat deze dieren (vaak gaat het om grote aantallen, meestal vissen) worden geregistreerd als proefdieren, terwijl de proef zelfs gericht is op het verbeteren van de houderijcondities, leidt mogelijk tot een onjuiste beeldvorming bij burgers van hetgeen er gebeurt met dieren bij Wageningen Universiteit. De DEC acht dit niet wenselijk. In haar optiek is de bedoeling van registratie (artikel 15 WOD) en rapportage (Zo Doende, jaarverslag DEC) om burgers een juist en reëel beeld te geven van de aantallen dieren die voor proeven worden gebruikt en van het ongerief dat zij ondervinden.

Bijlage

Aanmeldingsformulier voor proeven met gewervelde dieren.

Aanvrager:
Afdeling:
Titel dierproef:
Aanmeldcode / Protocol:
Stadia van de proef:

Is deze proef wetenschappelijk getoetst en goedgekeurd?
Toelichting:

- 1.a. Met dit onderzoek te beantwoorden concrete vraag:
1.b. Het uiteindelijk doel (Maatschappelijke en wetenschappelijke relevantie):
Doel:

2. Gepland vanaf: tot

3. Diersoort: Totaal aantal:

4.a. Nadere aanduiding gebruikte dieren:

4.b. Motivatie waarom is gekozen voor deze diersoort:

4.c. Toelichting voor het aantal gebruikte dieren:

4.d. Herkomst:

Toelichting:

5.a. Accommodatie:

5.b. Huisvesting & Verzorging:

5.c. Voeding:

6.a. Proefschema / proefbehandelingen:

6.b. Mate van ongerief:

6.c. Waaruit bestaat het ongerief en hoe bent u tot uw inschatting van de mate van ongerief gekomen?

7. Welke maatregelen heeft u getroffen om het ongerief tot een minimum te beperken?

Anesthesie:

Pijnbestrijding:

8. Toestand van dieren na einde van de proef:

Toelichting:

9. Welke alternatieven (vervanging, verfijning, vermindering) zijn voor de beschreven experimenten overwogen en waarom zijn deze verworpen?

10. Namen van direct betrokkenen bij de dierproef (artikel 9- en 12-functionarissen):

Tabel registratiecode opties voor aanvraag (K14):

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----	----

Codes m.b.t. voorwaarden, redenen en vragen gesteld door de DEC:

I	Wettelijke bevoegdheden en regelgeving:
1	(Artikel)bevoegdheid/ deskundigheid/ betrokkenen
2	Toezicht tijdens experiment/ verzorging
II	Doel, belang, (externe) wetenschappelijke beoordeling
3	Doel onderzoek/ vraagstelling/ hypothese
4	Belang onderzoek: wetenschappelijk en/ of maatschappelijk
5	Wetenschappelijke beoordeling
6	Verwachting toekomstige proeven
III	Het experiment
7	Proefopzet
8	Biotechnische handelingen
9	Anesthesie/ analgesie
10	Euthanasie
11	Humane eindpunten
12	Eerst pilot uitvoeren/ gefaseerd uitvoeren
IV	3 V's
13	Vermindering (biostatistische onderbouwing aantal dieren/ groepen/ controle-/reservedieren)
14	Verfijning
15	Vervanging
V	Gegevens proefdieren
16	Diersoort/aanduiding/motivatie
17	Herkomst dieren
18	Bestemming overtollige dieren/ hergebruik/ toestand dieren na einde
VI	Ongerief
19	Inschatting/ bronnen van ongerief
VII	Diversen
20	Huisvesting
21	Samenstelling voer/ dieet/ wijze van voertoediening
22	Redactioneel/ toelichting
23	Duur van de proef (looptijd)

Codes m.b.t. het doel van de proef:

Hoofddoel van de proef:

Codenummer

A.	Onderzoek t.b.v. de toepassing in het dier met betrekking tot:	
-	de ontwikkeling van veterinaire hulpmiddelen of toepassingen	12
B.	Onderzoek naar schadelijkheid van stoffen met betrekking tot:	
-	stoffen bestemd voor gebruik in de agrarische sector	15
-	stoffen bestemd voor gebruik als toevoegingen in voedingsmiddelen voor menselijke consumptie	19
C.	Het herkennen of opsporen (anders dan in de uitoefening van de diergeneeskunde op het betrokken dier) van:	
-	ziekten of kenmerken bij planten	28
D.	Het verschaffen of ontwikkelen van kennis van het menselijke of dierlijke lichaam of van handvaardigheid in het verrichten van ingrepen daarop	29
E.	Een antwoord te verkrijgen op een wetenschappelijke vraag met betrekking tot:	
-	kanker bij de mens (exclusief het vaststellen van potentiële carcinogenen)	30
-	hart- en vaatziekten bij de mens	31
-	andere ziekten bij de mens	33
-	andere lichamelijke kenmerken bij de mens	34
-	het gedrag van dieren	35
-	ziekten bij dieren	36
-	een andere wetenschappelijke vraag	37